Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi
S 31-32, Mayıs-Kasım 2003, s. 385-401

Nutuk'a Göre, Mustafa Kemal Paşa'nın Kişilik Özellikleri ve Liderlik Vasıfları

Dr. Hakan UZUN*

Özet

Mustafa Kemal Paşa okumayı ve yazmayı seven, aynı zamanda hatip özelliğine de sahip bir liderdir. Bir çok yazılı eseri olmasına karşın Nutuk, O'nun en önemli eserlerinden birisi olarak kabul edilir. Çünkü Türk eğitimi ve siyaseti üzerinde de etkili olan bu eser, oldukça zengin bir içeriğe ve malzemeye sahiptir. Bu nedenle, günümüze değin başta tarihçiler olmak üzere, bir çok siyaset bilimci, sosyolog, edebiyatçı ve felsefeci tarafından incelenmiş ve araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla Nutuk'tan hareketle, Mustafa Kemal Paşa'nın bazı konularla ilgili düşüncelerinin ve yine kişilik özelliklerinin ne olduğuna dair bir takım ipuçlarına ulaşmak mümkündür.

Mustafa Kemal Pasha's Characterictic Properties and Leadership Qualities According to "Nutuk"

Abstract

Mustafa Kemal Pasha is a leader who likes reading and writing, also has the properties of a good speaker. Even though he has got a lot of written works, "Nutuk" is accepted as one of the most important works of his. Because this work which has a great influence on Turkish education and politics, has a rich content and materials. Due to this, It has been studied by firstly historians, sociologist, philosophs, literaterians and many scientists and it has taken as the s ubject of many researches. So by the help of "Nutuk", it is possible to reach some clues about what Mustafa Kemal Pasha's characteristic properties and thoughts about s ome subjects are.

* Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi.

GİRİŞ

Mustafa Kemal Paşa, bir asker olmasının yanı sıra, yetiştiği dönemin yüklediği sorumluluk ve bunun kişiliğine etkisiyle, aydın bir kişi olarak, hayatı boyunca okuyan, düşünen ve yazan biri olarak da karşımıza çıkmıştır.

Henüz öğrenci iken yazmaya başlamış, Manastır Askerî İdâdisi'nde iken edebiyat ve şiire merak sarmış ve hitabet tecrübeleri için hiç bir fırsatı kaçırmamıştır.[1] Rüştiye okulundan itibaren gazetelerin ve dergilerin düzenlediği yarışmalara katılmıştır.[2] Harp okulunda iken arkadaşlarıyla birlikte çıkardıkları gizli gazetelerin yazılarını da çoğunlukla kendisi yazmıştır.[3] Şiire meraklı olan ve kendisi de şiirler yazan Mustafa Kemal Paşa, Fransızca'dan bir çok şiir çevirileri yapmış,[4] hatta Harbiye'de iken bir gazel dahi yazmıştır.[5] Ayrıca farklı konularda kitaplar yazıp, kitap çevirileri yaparak, günlük tutup hatıralarını kaleme almıştır.[6]

Mustafa Kemal Paşa, okumak ve güzel yazı yazmanın dışında, karşısındakileri etkileme gücüne sahip, hitabet sanatını bilen bir kişidir. Konuşurken sesinin tonunu ayarlayabilen, bakışlarını ve vücut dilini kullanabilen, iyi bir hatiptir.[7]

İlk hitabet denemelerini, öğrencilik yıllarında yapmıştır.[8] Öğrencilik yıllarından sonra, çeşitli kaynaklarda da belirtildiği gibi, Trablusgarp delegesi olarak, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 22 Eylül 1909 yılında Selanik'te ki kongresinde, ordunun siyasetten ayrılması gerektiğini savunan

---

[1] Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler,** 4. Baskı, Ankara, 1984, s. 297; Afet İnan, **Atatürk'ünKarlsbad Hatıraları,** Ankara, 1983, s. 2.

[2] Sadi Borak, **Atatürk'ün Özel Mektupları,** 4. Baskı, İstanbul, 1998, s. 7.

[3] **Türk'ün Altın Kitabı Gazinin Hayatı,** İstanbul, 1973, s. 26.

[4] Melahat Özgü, *"Atatürk'ün Edebiyat ve Sanat Anlayışı"*, **Atatürk Konferansları I,** s.s. (21-36) Ankara, 1964, s. 27-32.

[5] Falih Rıfkı Atay, **Çankaya,** İstanbul, 1980, s. 551.

[6] Bu konuda bkz., Azmi Süslü-Mustafa Balcıoğlu, **Atatürk'ün Silah Arkadaşları, Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri,** Ankara, 1999, s. 12-19; Sami N. Özerdim, *"Atatürk'ün Yazıları Sözleri"*, **A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** C. XXVIII, No: 3-4, s.s. (127-141), Ankara, 1975.

[7] Mustafa Baydar, **Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?,** İstanbul, 1960, s. 199-200; M. Ziya Ünsal, **Hitabet Sanatı ve Meşhur Hatipler,** İstanbul, 1950, s. 34; Taha Toros, **Türk Hatipleri,** İstanbul, 1950, s. 83; H. Suphi Tanrıöver, *"Gazi'nin Heykeli"*, **Dağ Yolu**, Ankara, 1928, s. 26; Zeynep *Korkmaz "Atatürk'ün Büyük Nutuk'unun Dil ve Üslup Özellikleri Üzerine"*, **Yetmişbeşinci Yılında Büyük Nutuk'u Anlayarak Okumak,** s.s. (156-163), Ankara, 2003, s. 157. Bu konuda Hüsrev Gerede şunları söyler: "Atatürk parlak bir hatipti. Tatlı içe işleyen, gür sesi ile dinleyicilerini büyüler, güçlü mantığı ile karşısındakileri istediği yola sokardı". **Hüsrev Gerede'nin Anıları,** Haz.: Sami Önal, 3. Baskı, İstanbul, 2002, s. 254-255.

[8] **Türk'ün Altın Kitabı...,** s. 20-21

bir konuşma yapmıştır.[9] Metni elde olmamakla birlikte[10] bu konuşmanın şu an için hayatında yaptığı bilinen ilk konuşması olduğu ileri sürülmektedir.[11] Ancak tüm yazdıklarının ve söylediklerinin içinde, 15-20 Ekim 1927 yılında söylediği Nutuk'u yarattığı etki bakımından, bıraktığı en önemli eserlerinden birisi olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın güzel söz söyleme yeteneğini de sergilediği Nutuk edebî açıdan değerlendirildiğinde, biçim ve içerik bakımından, bir çok kişi tarafından *"Türk nesrinin"*,[12] *"hitabet sanatının"*[13] ve *"edebiyatının"*[14] en önemli eserlerinden birisi olarak kabul edilir.

Nutuk, 19 Mayıs 1919-20 Ekim 1927 tarihleri arasındaki olayları, gelişmeleri ve bu gelişmelerde rol oynayan kişileri kapsamaktadır.[15] Mustafa Kemal Paşa eserinde, Millî Mücadele döneminde Türk yurdunun içinde bulunduğu durumun tablosunu çizmiş, bu mücadelenin ve inkılabın ne güç koşullar ve engeller içinde başarıldığını ayrıntıları ve belgeleri ile gözler önüne sermiştir.

Nutuk, Ankara Ulus'ta, *"Ankara Palas"* karşısında bulunan ve 1924-1961 yılları arasında meclis binası olarak kullanılan yerde, CHF kongresinde partililere okunmuştur.[16]

Nutuk'un söyleneceği 15 Ekim 1927 Cumartesi günü, saat onda Meclis'te toplanacak olan CHF'nin kongresine büyük bir rağbet olmuş, halk Mustafa Kemal Paşa'yı görmek için meclisin önünde yoğun bir kalabalık oluşturmuş, milletvekilleri, elçiler, üst düzey bürokrat ve askerler kongreye katılmışlardır. Kongreye katılanlar arasında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa, Paris Elçisi Fethi Bey,[17] Prag Elçisi Vasıf Bey, Ordu

---

[9] Yusuf Hikmet Bayur, **Atatürk Hayatı ve Eseri,** Ankara, 1990, s. 44; Celal Bayar, **Atatürk'ten Hatıralar,** İstanbul, 1955, s. 16-20

[10] İsmail Arar, *"Büyük Nutuk'un Kapsamı, Niteliği Amacı"*, **Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yılı Semineri Bildiriler ve Tartışmalar,** s.s. (119-171), Ankara, 1980, s. 120.

[11] Mustafa Şerif Onaran, *"Atatürk'ün Söylevci Kişiliği, Anlatım Gücü"*, **Okunuşunun 50. Yılında Söylev Özel Sayısı Türk Dili Aylık Dili ve Yazın Dergi,** Sa. 314, s.s. (501-509), b.y.y., Kasım 1977, s. 504.

[12] Suat Sinanoğlu, **Türk Hümanizmi,** 2. Baskı, Ankara, 1988, s. 43.

[13] Önder Güçgün, *"Hatip Atatürk ve Atatürk'ün Büyük Nutuk'taki Hitabet Sanatı"* **Yetmişbeşinci Yılında Büyük Nutuk'u Anlayarak Okumak Bilgi Şöleni, 17-18 Ekim 2003, Ankara Bildiriler,** Yay. Haz.: Dursun Ayın-M. Alper Parlak, s.s. (169-181), Ankara, 2003, s. 178; İ. Habib Sevük, **Edebi Sanat,** İstanbul, 1930, s. 523-528; Ünsal, **a.g.e.,** s. 34; Zeynep Korkmaz, *"Atatürk ve Nutuk"*, **Türk Dili,** Sa.: 551, s.s. (390-398), Kasım 1997, s. 397; Paul Dumont, **Atatürk'ün Yazdığı Tarih: Söylev,** b.y.y., 1997, s. 10.

[14] Necati Cumalı, **Niçin Aşk,** İstanbul, 1971, s. 180.

[15] Arar, **a.g.m.,** s. 129-133.

[16] Orhan Bayrak, **Büyük Nutuk'ta Kim Kimdir?,** İstanbul, 2004, s. 18.

[17] Fethi Bey bu kongreye katılabilmek için 12 Teşrinievvel 1927 günü Paris'ten, Türkiye'ye gelmiştir. **Milliyet,** 13 Teşrinievvel 1927.

Müfettişi Ali Sait Bey, Kolordu Komutanı Şükrü Naili Paşa, Şuray-ı Devlet Başkanı Nusret Bey, Milletvekili eşleri ile bazı diğer davetli hanımlar vardır. Kongreye ayrıca, İtalya, Sovyet Rusya, A.B.D., İngiltere elçileri; Yunanistan, Polonya, Çekoslovakya orta elçileri; Afganistan, İran, Bulgaristan, Arnavutluk, Macaristan, İsveç ve İran maslahatgüzarları ile İran'ın sabık Harbiye Nazırı Füruğı Han katılmıştır.[18]

Nutuk toplam 6 gün, 36 saat, 33 dakikada[19] söylenmiştir. Nutuk'un ilk gününde (15 Teşrinievvel Cumartesi 1927) 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmasından, Sivas Kongresine kadar olan bölümü aktaran Mustafa Kemal Paşa, diğer günlerde ise Nutuk'unu şu şekilde söylemiştir:

İkinci gün (16 Teşrinievvel 1927 Pazar) Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin seçimlerine kadar.

Üçüncü gün (17 Teşrinievvel 1927 Pazartesi) Büyük Millet Meclisi'nin açılışına kadar.

Dördüncü gün (18 Teşrinievvel 1927 Salı) İkinci İnönü Zaferi'ne kadar.

Beşinci gün (19 Teşrinievvel 1927 Çarşamba) Lozan Barış Antlaşması'na kadar.

Altıncı ve son gün (20 Teşrinievvel 1927 Perşembe) ise Nutuk'unu "Gençliğe Hitabe" ile bitirmiştir.[20]

Basından anlaşıldığına göre, Mustafa Kemal Paşa'yı büyük bir dikkat ve heyecanla dinleyen kongre üyeleri, O'nun, İsmet Paşa'ya I. ve II. İnönü Muharebeleri'nin kazanılması nedeniyle çektiği telgrafları dinlerken gözyaşlarını tutamamışlardır.[21]

Nutuk'un sonunda söylenen "Gençliğe Hitabe" ise ülke genelinde büyük bir heyecan ve coşkuyla karşılanmış, özellikle de Mustafa Kemal Paşa'nın gençliğe seslenirken, sesinin titremesi ve ağlaması, bu heyecan ve coşkuyu bir kat daha arttırmıştır.[22] Basından anlaşıldığına göre, Mustafa Kemal Paşa'nın, Nutuk'unun sonlarına doğru, kısılan sesinin *"bilhassa bu*

---

[18] **Vakit; Milliyet;Akşam; Cumhuriyet; Hakimiyet-i Millîye** 16 Teşrinievvel 1927, Joseph C. Grew, **Atatürk ve Yeni Türkiye,** Çev.: Gülşen Ulutekin-Kamil Yüceoral, İstanbul, 2002, s. 41; Salahi R. Sonyel, *"İngiliz Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk'ün Büyük Nutuk'u"*, **Yetmişbeşinci Yılında Büyük Nutuk'u Anlayarak Okumak, Bilgi Şöleni, 17-18 Ekim 2003, Ankara Bildiriler,** Yay. Haz.: Dursun Ayan-M. Alper Parlak, s.s. (74-86), Ankara, 2003, s. 82.

[19] **Cumhuriyet,** 21 Teşrinievvel 1927; **Milliyet,** 21 Teşrinievvel 1927; **Vakit,** 21 Teşrinievvel 1927.

[20] **Cumhuriyet; Vakit; Akşam; Milliyet; Hakimiyet-i Millîye,** 16-21 Teşrinievvel 1927.

[21] **Akşam,** 20 Teşrinievvel 1927.

[22] **Milliyet,** 21 Teşrinievvel 1927; **Vakit,** 21 Teşrinievvel 1927.

neticeyi Türk gençliğine emanet ediyorum" cümlesine gelince, ahengi değişmiş gözlerinden yaşlar akmaya başlamıştır. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa, cebinden çıkardığı mendil ile gözlerinin yaşını silmiş ve alkış tufanı arasında kürsüden inmiştir.

Nutuk ilk olarak 1928 yılında Türk Tayyare Cemiyeti tarafından basılmıştır.[23] Yurt dışında da basılan Nutuk'un Almanca, Fransızca ve İngilizce basımları, Almanya'nın Leipzig şehrindeki K.F. Kohler Yayınevi[24] tarafından gerçekleştirilmiştir.[25] Nutuk'un Rus dilinde basımı ise 1929-1934 yılları arasında Sovyetler Birliği tarafından gerçekleştirilmiştir.[26]

Mustafa Kemal Paşa'nın 1927 yılının Ekim ayında söylediği ve yaklaşık olarak da bir yıl sonra basılan Nutuk, günümüze değin çok sayıda tarihçi, siyaset bilimci, sosyolog, edebiyatçı ve felsefeci tarafından incelenmiş ve araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Nutuk araştırılmaya ve incelenmeye değer bir eser olduğu kadar, özellikle tarihçiler tarafından -Cumhuriyet tarihinde- temel başvuru kaynaklarından birisi olarak da görülmüştür. Nutuk, araştırma, inceleme ve başvuru eseri olarak kullanılmasının yanı sıra, bazı araştırmacılar tarafından özetlenmiş, sadeleştirilmiş ve neredeyse hemen herkesin okuyabileceği bir el kitabı haline dönüştürülmüştür.

Nutuk, Mustafa Kemal Paşa'nın yaşanan olaylara bakış açısının ne olduğunun, neyi, ne için, nasıl gerçekleştirdiğinin veya gerçekleştiremediğinin, dünya görüşünün, kişisel bir takım özelliklerinin bulunabileceği bir eser özelliği de taşımaktadır.

B) Kişilik ve Lider Tanımları

Psikologların üzerinde birleştikleri tek bir tanımı olmamasına karşın *"kişilik, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir".*[27] Bu tanımda kullanılan terimler teker teker ele alındığında bir bireyin kişiliğini tespit etmek için; o bireyi başkalarından farklı kılan özellikleri, zaman boyutu içinde o kişinin benzer durumlarda davranışının tutarlılık gösterip-göstermediğini, kişisel özelliklerinin birbiriyle uyumlu olup olmadığını ve iç ve dış çevreyle ilişkilerinin biçimini belirlemek gerektiği ortaya çıkıyor.[28]

---

[23] ATAZBK 46 G.2 B: 2-1.; B.C.A. O.51 V. 41 8.68.26; **Vakit,** 26 Teşrinievvel 1927.

[24] B.C.A. (828.7.1928) 030. 10.83-547.15.

[25] Grew, **a.g.e.,** s. 41.

[26] Sami N. Özerdim, *"Nutuk'un Çeşitli Basımları ve Düşündürdükleri"*, **Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yılı Semineri Bildiriler ve Tartışmalar,** s.s. (235-247), Ankara, 1980, s. 241.

[27] Doğan Cüceloğlu, **İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları,** 6. Basım, İstanbul, 1996, s. 404.

[28] **a.g.e.,** s. 405-406.

Lider ise *"Etkilenmekten çok etkileyen kişi"* olarak tanımlanabilir.[29] Lider *"insanları bir gaye peşinde birleştirebilen kimsedir".*[30]

Liderliğin önemli göstergelerinden birisi de örnek kişi olabilmektir. Özel nitelikleri taşıdığına inanılan, bunalım dönemlerinde toplumları bunalımdan kurtarabilen kişiler liderdir.[31]

Lider olabilecek bir kişide olması gereken niteliklerin başında, *"zeka, eğiteim, tecrübe üstünlüğü, kişilere yön verme ve çözüm yolları gösterme gelmektedir".*[32] Risk alabilmek, ortaya çıkan hataları üstlenebilmek de, yine liderliğin özellikleri arasındadır.[33]

Tüm bunlara karşın, liderliğin kavramsallaştırılmasında, sadece sahip olunan kişilik özelliklerinin ölçü alınması yetmemekte, liderin kişilik özellikleri, grup gereksinmeleri ve iki etkenin karşılıklı etkileşimi daha önemli olmaktadır.[34] Bu bağlamda belirtmek gerekirse, Millî Mücadele dönemi şartlarının ortaya çıkardığı gereksinimler, Türk milleti ve üstün kişilik özelliklerine sahip Mustafa Kemal Paşa'nın bir araya gelmesi, Mustafa Kemal Paşa'yı başarılı bir lider olarak ortaya çıkarmıştır denebilir.

Millî Mücadele'nin ve yeni Türk Devleti'nin kurucusu ve lideri olan, Mustafa Kemal Paşa'nın da hiç şüphesiz, kendisini diğerlerinden ayırt eden ve lider olmasına yarayan bir takım kişisel özellikleri vardır. Gerçekte tüm bunların tespitini yapabilmek için, O'nun yaşamı boyunca tüm okuduklarını, yazdıklarını, söylediklerini, yaptıklarını ve çağdaşlarının kendisiyle ilgili anılarını vb. dikkate alıp, tümünün ışığında bir değerlendirme yapmak gerekir. Ancak ele alınan konunun ağırlık merkezi Nutuk olması nedeniyle, burada sadece Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta sergilediği kişilik özellikleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

C) Mustafa Kemal Paşa'nın Kişilik Özellikleri ve Liderlik Vasıfları

"Dünyada hükümet için meşru olan tek bir prensip vardır ki, o da istişareden ibarettir. Hükümet için ilk ve temel şart yalnız ve yalnız istişare etmektir"[35] diyerek bu sözüyle fikir alışverişinin ve iş birliğinin önemini vurgulayan Mustafa Kemal Paşa, Hasan Rıza (Soyak)'nın da belirttiği gibi,[36]

---

[29] Bülent Daver, **Siyaset Bilimine Giriş,** Ankara, 1993, s. 134.

[30] Süleyman Arslan, *"Atatürk'ün Devlet Adamlığı Vasfı"*, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C. XII, Sa.:M 34-36, s.s. (931-952), Ankara, 1996, s. 931.

[31] Amman Arslantürk, **Sosyoloji-Kavramlar-Kuramlar-Süreçler,** İstanbul, 2000, s. 187-189.

[32] Arslan, **a.g.m.,** s. 934.

[33] Arslantürk, **a.g.e.,** s. 188.

[34] Çiğdem Kağıtçıbaşı, **İnsan ve İnsanlar,** 8. Baskı, İstanbul, 1988, s. 229-243.

[35] Atatürkçülük, **Birinci Kitap, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri,** Ankara, 1982, s. 68.

[36] Hasan Rıza Soyak şunları söyler: "Atatürk her görevlinin üzerine aldığı işleri, aklını, zekâsını ve kanunî yetkilerini son haddine kadar kullanarak, zamanında çözmeye çalışmasını

işlerini yürütürken bu konuya çok önem vermiştir. Kendisinde bir kişilik özelliği olarak tespit edilebilecek olan bu durumu Nutuk'ta da görmek mümkündür. Örneğin CHF'yi oluştururken, kuracağı partinin nasıl bir programa sahip olması gerektiği konusunda halk ve bilim adamlarıyla yaptığı çeşitli görüşmeler ve aldığı raporlar neticesinde bir karara varmış ve partisinin programını tespit ederken bu görüşme ve raporlardan istifade etmiştir.[37] Ayrıca Kâzım Karabekir Paşa'ya yolladığı bir telgrafında söyledikleriyle de,[38] bilime, halkın düşünce ve ihtiyaçlarına saygılı olduğunu ortaya koyup, iletişime açık, iş birliğine yatkın ve demokratik bir kişiliğe sahip olduğunu göstermiştir.[39] Ancak aydın ve halkın görüşlerine saygı duymasına karşın, gerektiğinde onlara eleştirmekten de çekinmemiştir. Özellikle seçkin ve aydın kesim başta olmak üzere, halkı da İtilâf Devletleri'yle başa çıkılamayacağına inandıkları için eleştirmiş, böylelikle popülist olmadığını da ortaya koymuştur.[40]

Mustafa Kemal Paşa'nın inandıklarını açıkça ifade etmekten çekinmeyen, gerçekleri hemen her ortamda dile getirebilen,[41] medeni cesarete sahip bir kişiliği vardır. Küçük rütbeli bir subay iken dahi, kendisinden üst rütbede bulunanların yanlış davranışlarını gördüğünde, bunu yüzlerine karşı söylemekten çekinmemiştir.[42] Nutuk'unda, Suphi Paşa ile ilgili bir takım değerlendirmelerde bulunup, geçmişte onunla ilgili yaşadığı bir olayı anlatırken, bu özelliğini bir kez daha ortaya koymuştur.[43]

---

ve sorumluluk almaktan çekinmemesini isterdi. İlgililerin ve görevlilerin görüşlerini dinlemeden, hatta kendileriyle müzakere etmeden bir konu hakkındaki görüşünü bildirmezdi. Ben maiyetindeki bütün çalışma hayatım esnasında konuşmadan ve fikir alışverişinde bulunmadan bir emir aldığımı hatırlamıyorum. Aynı zamanda, birçok konuşmalarımızda kendisine aklına gelen herhangi bir görüşü arz etmekten çekinmek hissine kapıldığımı da hatırlamıyorum". **Yakınlarından Hatıralar,** İstanbul, 1955, s. 9.

[37] Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk-Söylev,** 4. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay., C. II., Ankara, 1999, s. 956.

[38] "Bendeniz menafi-i umumiyeye ait ve şamil olan ef'al ve harekatımızda, zati içtihadatımla değil, umum rüfeka-yi kiramımın vicdani ve samimi birliğiyle hareketi tercih ettiğim zât-ı biraderlerince müsellemdir". Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk-Söylev,** 4. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay., C. I., Ankara, 1999, s. 208.

[39] İnal Cem Aşkın, *"Söylev'deki Kişiliğiyle Atatürk"*, **Okunuşunun 50. Yılında Söylev Özel Sayısı,** Sa.: 314, s.s. (493-500), Kasım 1977, s. 498.

[40] Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. I, s. 16.

[41] Bekir Tünay, *"Atatürk ve Liderlik"*, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. I, Sa.: 1/2 s.s. (555-571), 1984-1985, s. 60.

[42] Afet İnan, *"Atatürk'ün Karakter Hususiyetlerinden Birkaç Örnek ve Onun Son Günleri"*, **A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,** VIII. Cilt 3. Sayıdan ayrıbasım, Ankara, 1950, s. 340.

[43] Mustafa Kemal Paşa'nın, Suphi Paşa ile ilgili olarak yaptığı değerlendirme şu şekildedir: "Suphi Paşa'yı Selânik'ten tanırdım. Ben kolağası, o daha o zaman mirliva ve süvari fırkası kumandanı idi. Aradaki rütbe farkına rağmen çok samimi arkadaşlığımız vardı. İlân-ı Meşrutiyette, ilk defa İstip havalisinde Cumalı namında bir yerde süvari manevraları

Mustafa Kemal Paşa yakınında bulunan veya arkadaşı olarak kabul ettiği kişilerin, O'nu yanıltabilecek ve aralarındaki ilişkiye yakışmayacak bir davranış sergilediklerinde duygusal bir tavır içerisine girmektedir. Örneğin, Amasya Genelgesi'ne imza koymaktan çekinen Refet Bey (Bele)'yin, bu davranışını, Nutuk'unda *"İstanbul'dan beri beraber getirdiğim bu arkadaşım-Tuttuğumuz yola nazaran- anlaşılması pek basit olan meselede, izhar ettiği halet-i fikriye ve hissiyeden mütellim oldum"*[44] diyerek eleştirmiş. Sivas Kongresi öncesi, kendisini kongreye başkan seçtirmek istemeyen kişiler arasında *"en yakın arkadaşlarım"* dediği Rauf Bey (Orbay)'in de adının geçmesinden dolayı çok fazla üzülmüştür.[45] Bu örneklerden de anlaşıldığı üzere, duygusal bir yapıya sahip olan Mustafa Kemal Paşa, ikili ilişkilerde hassas ve kırılgan bir kişilik özelliği de sergileyebilmektedir.

Bu duygusal, hassas ve kırılgan yapı haksızlığa uğradığında kendisini savunma azmini de geliştirmiştir. Kendisini milletvekili seçtirmemek için verildiğine inandığı bir önerge karşısında mecliste yaptığı konuşma,[46] Nutuk'ta, Nurettin Paşa ile ilgili yargıları[47] ve bizzat Nutuk'un içerik olarak, bir çok kişiden geçmişte yaptıklarıyla ilgili hesap sorması üzerine kurulu olması, bu yargıyı doğrular nitelikte gözükmektedir.

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta görevini tamamladıktan sonra köşesine çekilmeyi, sade bir vatandaş olarak milletin sinesinde yaşamak istediğini[48] söylemiş, böylelikle kendisinin makam, rütbe ve mevki düşkünü bir kimse olmadığını göstermiştir.

Kaderci bir kişiliğe sahip olmayıp,[49] aksine kendi kaderini belirlemeye istekli bir kişilik özelliğine de sahiptir. Nutuk'unda belirttiği gibi herkesin

---

yaptırmıştı. Diğer bazı erkânı harpler meyanında beni de tatbikat ve manevrada bulunmak üzere, davet etmişti. Kendisi Almanya'da tahsil görmüş, çok mahir bir binici idi. Fakat sanat-ı askeriyeyi anlamış bir kumandan değildi. Manevranın hitamında, ben salâhiyetim ve rütbem müsait olmadığı halde, Paşayı umum zabitan muvacehesinde acı bir tarzda tenkit etmiştim ve müteakiben "Cumalı Ordugâhı" isminde küçük bir eser de yazmıştım. Suphi Paşa, gerek alenî tenkidatımdan ve gerek intişar eden bu eserimden pek meyus oldu. Kendi itirafı veçhile kuvve-i maneviyesi kırıldı. Fakat, şahsan bana gücenmedi?" Mustafa Kemal **a.g.e.,** C. II, s. 598-600.

[44] **a.g.e.,** C. I, s. 46.

[45] **a.g.e.,** s. 116.

[46] **a.g.e.,** C. II, s. 964-968

[47] **a.g.e.,** s. 970-998.

[48] Nutuk'ta şunları söylemiştir: "Benim başkaca, ikinci bir saadetim olacaktır ki o da, dava-yı mukaddesemize başladığımız gün, bulunduğun mevkie rücu edebilmekliğin imkânıdır. Sine-i millette serbest bir fert olmak kadar, dünyada bahtiyarlık var mıdır? Vâkif-ı hakayik olan, kalb ü vicdanında manevî ve mukaddes hazlardan başka zevk taşımayan insanlar için ne kadar yüksek olursa olsun, maddi makamatın hiçbir kıymeti yoktur". **a.g.e.,** 884.

[49] Mustafa Kemal Paşa'nın bu konuya yaklaşımı şu şekildedir: "Ben, yalnız bir noktaya işaret etmekle iktifa edeceğim. O nokta; zuhurata tâbi olmak tevekkülüdür. Biz elbette, böyle

ümitsizlik içerisinde, kurtuluş çareleri düşündüğü bir anda; gerçek kararının ne olacağını söylemiş, sadece işgalcilere karşı değil, geleneksel kurumlara da isyan ederek[50] bir lider özelliği göstermiştir. Çünkü gerçek bir lider herkesin çaresizlik içinde olduğu bir anda *"en akılcı ve gerçek çareyi"* bulan ve *"süratle hareket edebilen"* bir kişidir.[51]

Mustafa Kemal Paşa moral değerlere inanan ve bundan hareketle her zaman halkın manevi gücünü yüksek tutup, halka ümit-aşılayan bir lider olmuştur.[52] Ayrıca *"Birleştirici"* bir kişilik[53] özelliği göstererek, bu özelliğini Nutuk'unda da açıkça görülebileceği gibi, milli birlik ve beraberliği sağlamak için sarf ettiği gayretle ortaya koymuş[54] ve bir lider özelliği sergilemiştir.[55]

Bunun dışında son derece sabırlı olup,[56] zamanı gelmiş bir fırsatı kaçırmadığı gibi, zamansız olan hiçbir şeyi de zorlamamıştır.[57] Nutuk'ta belirttiği gibi her olayı zamanı geldikçe safha safha uygulamış,[58] bir çok şeyi *"vicdanında millî sır"* olarak saklamıştır.[59] Şartlar olgunlaşmadıkça

---

bir vaz'ı mütevekkilâne alamazdık. Bilâkis zuhuratın ne olabileceğini, zuhurundan evvel keşif ve teyakkun ederek, mukabil tedabirini düşünmek ve ânında, tereddütsüz tatbik etmek taraftarı idik. İşte bu maksatla idi ki daha evvelinden efkân istimzaca başlamıştık". **a.g.e.,** C. I, s. 520.

[50] **a.g.e.,** s. 14-20; Mustafa Kemal Paşa'nın ihtilalci ve başkaldırıcı kişiliğini, Nutuk'taki şu satırlarda da görmek mümkündür: "Cumhuriyetin elbette taraftarları ve aleyhtârları vardı; taraftarlar, ne için ve ne gibi kanaatlere ve mülâhazalara binaen cumhuriyet ilân ettiğini, aleyhtarlara izah ve kanaatlerinde ve icraatlarında isabet olduğunu ispat etmek isteseler de, onların, kati temerrütlerini izale edebileceği kabul olunur mu? Bittabi taraftarlar muktedir iseler mefkurelerini herhangi bir suretle; ihtilâlle, inkılâpla ve eşkâl-i mutebereden geçirerek tatbik ederler; bu mefkure inkılâpçılarının vazifesidir. Buna karşı itirazlar, yaygaralar ve irticakarane teşebbüslerde, aleyhtarların yapmaktan geri durmayacakları hareketlerdir". **a.g.e.,** C. II, s. 1100.

[51] Tünay, **Atatürk ve Liderlik...,** s. 561.

[52] Nutuk'ta şunları söyler: "Bizim vazifemiz ve vaziyetimiz, onların teessür ve heyacanına iştirak ederek umumun kuvve-I maneviyesini kırmak değildir; bilakis onlara metanet ve sebat ve ümit verecek tarzda hareket etmektir". Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. II, s. 626.

[53] Tarık Zafer, Tunaya, **Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük**, 2. Baskı, İstanbul, 1981, s. 101.

[54] Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. II, s. 622-624.

[55] Tünay, **Atatürk ve Liderlik...,** s. 566.

[56] Y.K. Karaosmanoğlu şöyle der: "Klasikleşmiş, vacizeleşmiş bir tarife göre "daha, uzun bir sabırdır", ilim ve sanat sahasında olsun, aksiyon sahasında olsun, insanlık tarihini dolduran büyük adamlar serisi içinde hiçbir büyük adam Mustafa Kemal kadar sabırlı olmasını bilmemiştir". Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Atatürk,** 5. Baskı, İstanbul, 1991, s. 63.

[57] Adnan Nur Baykal, **Yöneticiler İçin Yeni Bir Bakış Açısı Mustafa Kemal Atatürk'ün Liderlik Sırları,** 13. Baskı, İstanbul, 1999, s. 241.

[58] Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. I, s. 20.

[59] **a.g.e.,** s. 22; Mazhar Müfit Kansu şöyle der: "...telgrafta "Şimdilik Heyeti Temsiliye merkezi Ankara'dır" diyorduk; halbuki bir çok evvel, yâni Sivas'ta Ankara'ya gitmeyi ve

fikirlerini açıklamamamıştır.[60] Ancak harekete geçme zamanı geldiğinde de bir an dahi beklememiştir. Yetki kullanmaktan çekinmemiş, hızlı, kesin ve isabetli kararlar vermiştir. Örneğin Kastamonu bölgesi ve Kastamonu il merkezine hakim olabilmek maksadıyla, orada görevli Albay Osman Bey'e verdiği talimatlarla, yaptırdığı işler,[61] O'nda bir liderde olması gereken ani ve hızlı karar verebilme, karşısındakini etkileyip, yönlendirme ve tek başına yetki kullanabilme özelliklerinin olduğunu göstermiştir.

Aynı zamanda olayları kendi lehine çevirmede de oldukça ustadır.[62] Örneğin, İstanbul Hükümeti'nin Sivas Kongresi'ni dağıtmak için giriştiği faaliyeti önlediği gibi, bu olaydan istifade ederek kongreyi başarılı kılmış ve İstanbul Hükümeti'ni düşürmüştür.[63] Bu sıradiki faaliyetleri, olayların detayına inip, onları başka olaylarla ilişkilendirip, olaylar arasında neden-sonuç bağı kurabilme ve bu suretle olaylarla ilgili iyi analizler yapabilme özelliğini de ortaya çıkarmıştır.[64]

Mustafa Kemal Paşa'nın, Millî Mücadelenin ve inkılâbın başarıya ulaşmasında uyguladığı yöntemlerden birisi olan *"kamuoyu"* oluşturmaya önem vermesi ve bu konudaki başarısı, O'nun kamuoyu oluşturma konusunda da yetenekli olduğunu göstermektedir.[65]

Ayrıca soyut düşünebilme yeteneğine sahip olan,[66] kendi özelliklerini bilen ve kendine güvenen bir kişilik yapısına da sahiptir. Kendisinin bir

---

Ankara'nın daimî merkez olmasını kararlaştırmıştık. Fakat bu keyfiyeti, yâni merkezi hükümet olmasını mahrem tutuyorduk, çünkü ilânı zamanı henüz gelmemişti. Malûma, Mustafa Kemal Paşa, zamanı gelmeden hiçbir şeyin kuvveden fiile gelmesini istemezdi. Her kararın bir zamanı tatbiki olduğuna kaidi ve bu bir prensip idi ki bizce de bu prensibe tamamen riayet edilmiştir?". Mahzar Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber,** C. II, 3. Baskı, Ankara, 1988, s. 500.

[60] Falih Rıfkı Atay, **Babanız Atatürk, Bayrak, Atatürkçülük Nedir? Atatürk Ne İdi?,** İstanbul, 1990, s. 11.

[61] Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. I, s. 220-224.

[62] Bekir Tünay, *"Atatürk'ün Üstün Kişiliği"*, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C. I, Sa.: 2, s.s. (847-862), 1984-1985, s. 852.

[63] Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. I, s. 168-170.

[64] **a.g.e.,** s. 414, 472-474.

[65] Baykal, **a.g.e.,** s. 125.

[66] **a.g.e.,** s. 45; Mustafa Kemal Paşa'nın bu özelliğine Nutuk'ta ki şu sözleri örnek olarak verilebilir: "Ben, çok acemi kumandanlar gördüm. Meselâ, bir alay kumandanı, yeni fırka kumandanı olmuş; veya bir fırka kumandanı yeni kolordu kumandanı olmuş; biraz da tecrübesiz! Henüz iktisab-ı tecrübeye zaman b ulamadan müşkül vaziyetler karşısında kalmış, müddet-i ömründe bir fırkaya alışmış iken, düşman karşısında iki veya üç fırkaya birden kumanda mecburiyetinde bulununca, duçar-ı tereddüt ve müşkülât olması tabiîdir. Bir fırkaya kumanda ettiği zaman mümkün olduğu kadar, bütün fırka cüz-i tamlarını nazarı altında birleştirmek ve sevk u adira etmek imkânına malik olan b ir acemi kumandan, iki üç fırkanın nazarından uzak mevzilerde, muharebesinci idareye mecbur olduğu zaman, kendi kendine, ben hangi fırkanın yanında bulunayım, onun mu, bunun mu? Orada mı, burada mı? diye sorar. .Hayır! Ne orada bulunacaksın, ne de burada! Öyle bir yerde bulunacaksın ki, hepsini idare

önder olabilecek kapasitede olduğuna inanan Mustafa Kemal Paşa Nutuk'unda bir önderin sahip olması gereken özellikleri sıralarken, bu özelliklerin gerçekte kendisinde bulunduğunun farkındadır ve Nutuk'taki ifadeleriyle, isim vermeksizin, lider olarak adeta kendiseini işaret etmektedir.[67] Hatta Erzurum Kongresi öncesi olayları anlatırken, *"Ben bu kongreye mutlaka başkan olmalıydım"*[68] sözü ile de kendisindeki lider olma isteğini ortaya koymuştur. Aslında bu durum Kılıç Ali'nin anlattıklarına göre, kendisinde gençliğinden beri var olan bir özelliktir.[69]

Gerçekçi bir kişilik yapısına sahip olan[70] Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'daki, Panislamizm ve Panturanizm siyaseti ile ilgili düşünceleri ve bunlara getirdiği eleştirileri[71] ile Halifelik makamı hakkındaki açıklamaları[72] kendisinin gerçekçiliğin yanı sıra çağdaş mantıklı, maceraperest ve hayalci olmayan bir kişiliğe de sahip olduğunu göstermektedir.

Kararsızlığa tahammülü olmayıp,[73] son derece kararlı bir kişiliğe de sahiptir. Önüne çıkan ve çıkabilecek engellere karşın, belirlediği hedeflerden vazgeçmemiştir. İstanbul'da iken, Samsun'a çıkmadan önce ülkenin kurtuluşu ile ilgili aldığı, *"hakimeyeti millîyeye müstenit, bilâkaydüşart müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek!"*[74] kararını, Samsun'a çıkar çıkmaz tatbik etmeye başlamış[75] ve İstanbul'da iken tespit ettiği bu hedeften, tüm tehlike ve uyarılara karşın asla vazgeçmemiştir.[76] Yine, Sivas Kongresi'ni toplamak üzere, yola çıktığında, kendisinin Sivas'a gitmesini önlemek maksadıyla yapıldığı söylenen engelleme girişimi karşısındaki

---

edeceksin. O zaman ben hiçbirini lâyıkıyle göremem! Der. Tabiî göremezsin, elbette gözlerinle göremezsin! Akıl ve ferasetinle görmek lâzımdır". Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. II, s. 880-882.

[67] **a.g.e.,** C. I, s. 92-96.

[68] **a.g.e.,** s. 92.

[69] Kılıç Ali şöyle der: "Atatürk'ün hayatı tetkik edilecek olursa görülür ki gençliğinden, mektep hayatından itibaren çok canlı ve hareketli bir yasayış tarzı vardır. Nerede ve ne rütbede olursa olsun onu daima baş olarak görürüz. Nereye gitse, hangi mecliste bulunursa bulunsun onun derhal bu meclislerin, bu toplantıların reisi olduğu görülür. Hattâ genç bir erkânıharp zabiti olarak emrinde bulunduğu kumandanların dahi çok defalar ona inkiyat ettiklerine şahit oluyoruz". Kılıç Ali, **Atatürk'ün Hususiyetleri,** İstanbul, 1955, s. 31.

[70] Aşkun, **a.g.m.,** s. 494; Abdurrahman Çaycı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk,** Ankara, 2002, s. 471.

[71] Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. II, s. 586.

[72] **a.g.e.,** s. 944-950.

[73] Hüsrev Gerede konuyla ilgili olarak şunları söyler "...Bir görüş kesinlik kazanınca artık kararsızlık ve olasılığa yer bırakmaz, onun uygulanması için kırılmaz bir kararlılık, inatçı bir izleyicilik gösterirdi". **Hüsrev Gerede'nin Anıları,** Haz.: Sami Önal, 3. Baskı, İstanbul, 2002, s. 258.

[74] Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. I, s. 18.

[75] **gös. yer.**

[76] **gös. yer.**

tutumu[77] ile de kararlı bir kişilik özelliği olduğunu göstermiş, ayrıca bu olaydaki tutumu ile risk alabilme, gözü peklik ve cesur olma gibi kişilik özellikleri olduğunu da göstermiştir.

Mustafa Kemal Paşa, gerçektende güçlü ve cesur bir liderdir. Örneğin Rauf Bey (Orbay)'in kendisine, İstanbul'dan, Samsun'a giderken, bindiği vapurum Karadeniz'de batırılabileceği ihtimali bulunduğunu söylemesi karşısında, İstanbul'da kalıp tutuklanmaktansa, batıp boğulmayı tercih ederek bu uyarıya kulak asmamış,[78] özgürlüğü için ölümü dahi göze alabilen kararlı ve cesur bir kişilik özelliği göstermiştir.[79] O'na göre, *"maddi ve bilhassa manevi suküt, korku ile acz ile başlar. Âciz ve korkak insanlar herhangi bir felaket karşısında milletin de atalete duçar olmasına ve müştenip bir hale gelmesine saik olurlar".*[80]

"Hürriyet ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben, milletimin ve büyük ecdadımın en kıymetli mirasından olan bağımsızlık aşkı ile yaratılmış bir adamım!"[81] diyen Mustafa Kemal Paşa'nın, özgürlüğü için ölümü dahi göze alabileceği Nutuk'unda, söylediği şu satırlardan da anlaşılmaktadır: *"Ecnebi bir devletin himaye ve sahabetini kabul etmek insanlık evsafından mahrumiyeti, acz ü meskeneti itiraftan başka bir şey değildir. Filhakika bu derekeye düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir ecnebi efendi getirmelerine asla ihtimal verilemez. Halbuki Türk'ün haysiyeti ve izzet-i nefis ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evlâdır! Binaenaleyh, ya istiklâl ya ölüm! İşte halâs-ı hakikî*

---

[77] Bu konu Nutuk'ta şöyler yer almıştır: "Vaziyeti izah ettiler: "Dersim Kürtleri, Boğazı tutmuşlardır. Tehlike var. Geçilemez. Bir zabit, merkeze kuvvet gönderilmesini yazmış. O kuvvet gelince, tertibat alacak, hücum edecek, bu eşkıyayı tardedecek ve yolu açacak imiş... Pek iyi ama, bu eşkıyanın kuvveti nedir, neresinei nasıl tutmuş, ne kadar kuvvet ve ne vakit gelecek?! Bu muammalar halledilinceye kadar, geri, Erzincan'a dönmek ve kim bilir ne kadar günler beklemek lâzım! Bizim ise, işimiz pek acele idi. Ben, Erzurum ile Sivas arasındaki mesafeyi mutat zamanda kat'edip muayyen günde, Sivas'ta bulunamazsam, şurada veya burada şu veya bu sebeple tevahhuş ve tevakkuf ettiğim Sivas'ta şayi olursa panik başlayabilir. İşler altüst olabilirdi. O halde karar? Tehlikeyi göze alıp y ola devam etmek. Başka çaremiz de yok idi. Yalnız ufak bir tertip almağı muvafık buldum? Hafif mitralyözlerle mücehhez bulunan, fedakâr arkadaşlarımızdan birkaçını –elyevm bir alay kumandanı olan Osman Bey, ki Tufan Bey namiyle maruf olmuştur," bunların başında idi –bir otomobil ile kendi otomobilimize tekaddüm ettirdik. Sağdan soldan gelecek, uzak mesafedeki ateşlere ehemmiyet verilmeyerek otomobiller serî hareketle şose üzerinde ileri yürütmeğe devam edecekler. Vurulan, ölen olursa, onlarla meşgul olunmayacak. Tam şose üzerinde ve yakınında, şoseyi kapayan eşkıyaya temas edilirse, hep otomobillerden atlayacağız ve bunlara hücum ederek yolu açacağız ve kalanlar tekrar kabil-i istimal otomobillere binerek serian ileri uzaklaşarak yola devam edecekler... İşte verilen emir de bu idi..." **a.g.e.,** C. I, s. 112-114.

[78] **a.g.e.,** C. I, s. 44.

[79] Emre Kongar, **Devrim Tarihi ve Toplumbilim Açısından Atatürk,** 3. Basım, İstanbul, 1998, s. 139.

[80] **a.g.e.,** C. II, s.850.

[81] Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri,** Ankara, 1999, s. 404.

isteyenlerin parolası bu olacaktı. Bir an için, bu kararın tatbikatında adem-i muvaffakiyete duçar olunacağını farzedelim! Ne olacaktı? Esaret! Peki Efendim. Diğer kararlara mutavaat halinde netice bunun aynı değil miydi! Şu fark ile ki, istiklâli için ölümü göze alan millet insanlık haysiyet ve şerefinin icabı olan bütün fedakârlığı yapmakla müteselli olur ve bittabi esaret zincirini kendi eliyle boynuna geçiren miskin, haysiyetsiz bir millete nazaran yar ve ağvar nazarındaki mevkii farklı olur".[82]

Hiçbir şeyi tesadüfe bırakmayarak son derece tedbirli hareket eden Mustafa Kemal Paşa[83] ince bir sezgi gücüne de sahipti. Kendisini olaylara kaptırıp, olayların ardından sürüklenmek yerine, onları kendisi yönlendirmiştir.[84] Nitekim, sezgi gücü ve ileriyi görebilme yeteneği sayesinde, yapılan Millî Mücadele'nin, bir millî egemenlik mücadelesine ve yepyeni bir devlete doğru yol alacağını önceden görebilmiş, Millî Mücadele sırasında buna yönelik adımlar da atmıştır.[85] Yine Çerkez Ethem Olayı sırasında da, Çerkez Ethem[86] ve kardeşlerinin davranışlarından hareketle, onların gerçek amaçlarına yönelik çıkarımlarda bulunabilmiş ve onları etkisiz kılacak bir takım önlemleri önceden alabilmiştir.[87]

SONUÇ

Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'undan çıkarılabilen tüm bu kişilik özellikleri göz önüne alındığında, bu özelliklerin, O'nun başarıya ulaşmasında etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Nitekim başarısının belirgin üç nedeni olarak, *"seziş, ihtiyatlı olma, inceleme"*[88] gibi özellikleri sıralayan Gaulis'in bu yargısı da, Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'tan çıkarılabilen özellikleriyle doğrulanmış olmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa'yı askeri yönden bir deha olarak gören Robinson'da, askeri dehasını bir kaç nitelikte tanımlamıştır. Bunlar: Cesaret,

---

[82] Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. I, s. 18-20.

[83] **a.g.e.,** s. 184, 484.

[84] Tünay,**Atatürk'ün Üstün....,** s. 848.

[85] Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. I, s. 22.

[86] **Çerkez Ethem,** Balıkesir'de Bandırma ve Mihaliç ilçeleri arasında bulunan Emreköy'de 1886'da doğmuştur. Ailesi Kafkasya'dan Anadolu'ya göç edip gelen Çerkeş boylarından Şapsığ oymağındandır. Ethem, Ali Bey'in beş oğlundan en küçüğüdür. Ethem Bey. 19 yaşında subay okuluna gitmek için kaçıp İstanbul'a gider. Rüştiye mezunu da olduğu için Bakırköy Süvari Küçük Zabit Mektebi'ne ayrılır. Okuldan birincilikle başçavuş olarak terhis olur. Daha sonra teğmenliğe yükselir. Çürüksulu Mahmut Paşa'nın Kolordu Muhafız Bölüğü'nde süvari kıtası kumandanı olarak Bulgar cephesinde savaşır, yara alır. Ethem Bey'in resmi askerlik hayatı burada biter. Birinci Dünya Savaşı sırasında, ağabeyi emekli Yüzbaşı Reşit Bey ile birlikte Teşkilât-ı Mahsusa'da çalışır. Ethem Bey'in Millî Mücadele'ye katılması Rauf Bey (Orbay) vasıtasıyla olmuştur. Cemal Şener, **Çerkes Ethem Olayı,** 3. Baskı, İstanbul, 1984, s. 26-32.

[87] Mustafa Kemal, **a.g.e.,** C. I, s. 698, 706, 714.

[88] Berthe G. Gaulis, **Çankaya Akşamları I,** b.y.y., 2001, s. 61.

seziş yeteneği, sabır, zamanlama, şaşırtma (aldatma), gerçekçilik, kararlılık.[89] Burada belirtilen tüm bu özellikler, Nutuk'ta da tespit edilebilmektedir. Bu bağlamda, kültür ve kişiliğin karşılıklı etkileşim içinde olduğundan hareketle,[90] Mustafa Kemal Paşa için, kişisel özelliklerinin belirlenmesinde asker olmasının ve askeri bir kültürle yetişmesinin büyük bir etkisi olmuştur denebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

A) Arşiv Belgeleri

ATAZBK. 46 G.2 B: 2-1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi O.51 V.41 8.68.26.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (828.7.1928) 030. 10.83-547.15.

B) Kitaplar

Arslantürk, Amman, **Sosyoloji-Kavramlar-Kuramlar-Süreçler,** İstanbul, 2000.

Atatürkçülük, Birinci Kitap, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, Ankara, 1982.

Atay, Falih Rıfkı, **Babanız Atatürk, Bayrak, Atatürkçülük Nedir? Atatürk Ne İdi?,** İstanbul, 1990.

----------, **Çankaya,** İstanbul, 1980.

Bayar, Celal, **Atatürk'ten Hatıralar,** İstanbul, 1955.

Baydar, Mustafa, **Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?,** İstanbul, 1960.

Baykal, Adnan Nur, **Yöneticiler İçin Yeni Bir Bakış Açısı Mustafa Kemal Atatürk'ün Liderlik Sırları,** 13. Baskı, İstanbul.

Bayrak, Orhan, **Büyük Nutuk'ta Kim Kimdir?,** İstanbul, 2004.

Borak, Sadi, **Atatürk'ün Özel Mektupları,** 4. Baskı, İstanbul, 1998.

Cumalı, Necati, **Niçin Aşk,** İstanbul, 1971.

Cüceloğlu, Doğan, **İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları,** 6. Basım, İstanbul, 1996.

---

[89] 1- Kişisel cesaret, 2- Başkalarının hareketini seziş yeteneği, 3- Sabır, yâni kendi hareketlerinin en etkili olabileceği zamanı kavrayış, 4- Kendi amacını açığa vurmadan, başka yönlerde inandırıcı biçimde "şaşırtma", diğer b ir askeri terimle, "aldatma" hareketleri yapabilme yeteneği, 5- Hasım kuvvetlerin nispi gücünü objektif görüşle ve doğru olarak değerlendirebilme kabiliyeti (yâni gerçekçilik), Kemal kuvvetli, inançlı, kesin kararlı ve kararsızlığa tahammülsüz bir adamdı", Richad D. Robinson, **The First Turkish Republic,** Cambridge, Massachusetts, Harvard University Pres, 1963, s. 29; naklen, Cemal Enginsoy, *"Asker ve Devlet Adamı Atatürk (1881-1938)"*, **Belleten,** C. XLVI, Sa.: 181-184, s.s. (133-143), Ankara, 1983, s. 137.

[90] Uğur Zel, **Kişilik ve Liderlik,** Ankara, 2001, s. 51.

Çaycı, Abdurrahman, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk,** Ankara, 2002.

Daver, Bülent, **Siyaset Bilimine Giriş,** Ankara, 1993.

Dumont, Paul, **Atatürk'ün Yazdığı Tarih: Söylev,** b.y.y., 1997.

Gaulis, Berthe G., **Çankaya Akşamları I,** b.y.y., 2001.

Grew, Joseph C., **Atatürk ve Yeni Türkiye,** Çev.: Gülşen Ulutekin-Kamil Yüceoral, İstanbul, 2002.

Hüsrev Gerede'nin Anıları, Haz.: Sami Önal, 3. Baskı, İstanbul, 2002.

İnan, Afet, **Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları,** Ankara, 1983.

----------, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler,** 4. Baskı, Ankara, 1984.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar,** 8. Baskı, İstanbul, 1988.

Kansu, Mahzar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber,** C. II., 3. Baskı, Ankara, 1988.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Atatürk,** 5. Baskı, İstanbul, 1991.

Kemal, Gazi Mustafa, **Nutuk-Söylev,** 4. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay., C. I-II, Ankara, 1999.

Kılıç Ali, **Atatürk'ün Hususiyetleri,** İstanbul, 1955.

Kocatürk, Utkan, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri,** Ankara, 1999.

Kongar, Emre, **Devrim Tarihi ve Toplumbilim Açısından Atatürk,** 3. Basım, İstanbul, 1998.

Sevük, İ. Habib, **Edebî Sanat,** İstanbul, 1930.

Sinanoğlu, Suat, **Türk Hümanizmi,** 2. Baskı, Ankara, 1988.

Süslü, Azmi-Balcıoğlu, Mustafa, **Atatürk'ün Silah Arkadaşları, Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri,** Ankara, 1999.

Şener, Cemal, **Çerkes Ethem Olayı,** 3. Baskı, İstanbul, 1984.

Toros, Taha, **Türk Hatipleri,** İstanbul, 1950.

Tunaya, Tarık Zafer, **Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük,** 2. Baskı, İstanbul, 1981.

Türk'ün Altın Kitabı Gazinin Hayatı, İstanbul, 1973.

Ünsal, M. Ziya, **Hitabet Sanatı ve Meşhur Hatipler,** İstanbul, 1950.

Yakınlarından Hatıralar, İstanbul, 1955.

Zel, Uğur, **Kişilik ve Liderlik,** Ankara, 2001.

C) **Makaleler**

Arar, İsmail, *"Büyük Nutuk'un Kapsamı, Niteliği Amacı"*, **Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yılı Semineri Bildiriler ve Tartışmalar,** s.s. (119-171), Ankara, 1980.

Arslan, Süleyman, *"Atatürk'ün Devlet Adamlığı Vasfı"*, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C. XII, Sa.: 34-36, s.s. (931-952), Ankara, 1996.

Aşkın, İnal Cem, *"Söylev'deki Kişiliğiyle Atatürk"*, **Okunuşunun 50. Yılında Söylev Özel Sayısı,** Sa.: 314, s.s. (493-500), Kasım 1977.

Enginsoy, Cemal, *"Asker ve Devlet Adamı Atatürk (1881-1938)"*, **Belleten,** C. XLVI, Sa.: 181, 184, s.s. (133-143), Ankara, 1983.

Güçgün, Önder, *"Hatip Atatürk ve Atatürk'ün Büyük Nutuk'taki Hitabet Sanatı"*, **Yetmişbeşinci Yılında Büyük Nutuk'u Anlayarak Okumak Bilgi Şöleni 17-18 Ekim 2003, Ankara Bildiriler,** Yay. Haz.: Dursun Ayan-M. Alper Parlak, s.s. (169-181), Ankara, 2003.

İnan, Afet, *"Atatürk'ün Karakter Hususiyetlerinden Birkaç Örnek ve Onun Son Günleri"*, **A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,** VIII. Cilt 3. Sayıdan ayrıbasım, Ankara, 1950.

Korkmaz, Zeynep, *"Atatürk'ün Büyük Nutuk'unun Dil ve Üslup Özellikleri Üzerine"*, **Yetmişbeşinci Yılında Büyük Nutuk'u Anlayarak Okumak,** s.s. (390-398), Kasım 1997.

----------, *"Atatürk ve Nutuk"*, **Türk Dili,** Sa.: 551, s.s. (390-398), Kasım, 1997.

Onaran, Mustafa Şerif, *"Atatürk'ün Söylevci Kişiliği, Anlatım Gücü"*, **Okunuşunun 50. Yılında Söylev Özel Sayısı Türk Dili Aylık Dili ve Yazın Dergi,** Sa.: 314, s.s. (501-509), b.y.y., Kasım 1977.

Özerdim, Sami N., *"Nutuk'un Çeşitli Basımları ve Düşündürdükleri"*, **Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yılı Semineri Bildiriler ve Tartışmalar,** s.s. (235-247), Ankara, 1980.

Özgü, Melahat, *"Atatürk'ün Edebiyat ve Sanat Anlayışı"*, **Atatürk Konferansları I,** s.s. (21-36), Ankara, 1964.

Sonyel, Salahi R., *"İngiliz Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk'ün Büyük Nutuk'u"*, **Yetmişbeşinci Yılında Büyük Nutuk'u Anlayarak Okumak, Bilgi Şöleni 17-18 Ekim 2003 Ankara Bildiriler,** Yay. Haz.: Dursun Ayan-M. Alper Parlak, s.s. (74-86), Ankara, 2003.

Tanrıöver, H. Suphi, *"Gazi'nin Heykeli"*, **Dağ Yolu,** Ankara, 1928.

Tünay, Bekir, *"Atatürk ve Liderlik"*, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C. I, Sa.: 1/2, s.s. (555-571), 1984-1985.

----------, *"Atatürk'ün Üstün Kişiliği"*, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C. I, Sa.: 2, s.s. (847-862), 1984-1985.

Üstün, Kemal, *"Söylev (Nutuk) Nasıl Okunmalıdır?"*, **Cumhuriyet,** 31.12.1982.

D) Gazeteler

Vakit

Milliyet

Akşam

Cumhuriyet

Hakimiyet-i Milliye